

Vlatka Stagličić

OCRTAVANJE RAZNOVRSNOSTI

*Crteži Ivana Meštrovića iz fundusa Galerije
Ivana Meštrovića u Splitu*
Galerija Klovićevi dvori, Zagreb
6.5.-28.5.2004.

Cртеž zapravo i nije moj posao. Ova Meštrovićeva rečenica, spretno uočena u katalogu izložbe kiparevih crteža u Roswell Museum u Teksasu 1950. godine postavljena je nakon ulaza u izložbeni prostor u prizemlju Galerije Klovićevi dvori, odvojena od crteža, ali dovoljno blizu za isticanje kontradikcije između teksta i eksponata. Ponudena na taj način, izjava nam dopušta da je, prema vlastitom doživljaju izložbe, prihvatimo kao ironiju, ispriku ili namjernu dvosmislenost kustosa, ostavljajući nam izbor - jesu li kiparevi crteži samostalna umjetnička ostvarenja ili tek predradnje budućih djela.

Izložba Meštrovićevih crteža iz fundusa Galerije Ivan Meštrović, autora kustosa Dalibora Prančevića, izvorno je bila postavljena u Palači Milesi u Splitu od 16. siječnja do 16. veljače, a u ljetnim mjesecima još se uvijek može pogledati u Kući Bukovac u Cavtatu (Muzeji i galerije Konavala) i u Muzeju hvarske baštine u Hvaru. Izloženi kiparevi crteži nastajali su od 1904. do 1941. godine, većinom kao skice, ideje s par poteza olovke ili tuša zabilježene na dostupnom komadu papira ili kartona, ali izložene su i studije u pastelu i ugljenu, konkretnije povezane s izvedenim skulpturama. Crteži, za izložbu nenametljivo uokvireni bijelo prebojanim drvenim okvirima, nižu se kronološkim redom - od najranijih sa školovanja u Beču prema radovima iz vremena Meštrovićeva zatočeništva početkom Drugog svjetskog rata.

Dijalog s uvodnom rečenicom upućuje na nekoliko načina na koje možemo promatrati odnos kipara i

crteža ili - odnos kipara i crtača. Kao 'nulta' razina pristupa nudi nam se zaključak kako crteži nisu bili u fokusu Meštrovićeva umjetničkog interesa te ih se može cijeniti pretežno zbog dokumentacijske vrijednosti koju posjeduju, kao likovne zabilješke razvoja ideje za buduće djelo. No, crteži se isto tako mogu promatrati kako su i izloženi - samostalno, otkrivajući zanimljive usporedbe s crtežima suvremenika i potvrđujući snažne izražajne mogućnosti svoga autora u različitom mediju. Pomnijim promatranjem i povezivanjem njihove dokumentacijske i estetske vrijednosti možda baš crtački radovi doprinesu i drugačijoj percepciji umjetnika, koja se zadnjih nekoliko godina tiho redefinira, prvo kroz znanstveni rad, a sad, očito, i kroz izložbenu djelatnost. Tako je jedna tematski drukčija, ali također zanimljiva izložba, bila u ožujku postavljena u Gliptoteci HAZU u Zagrebu.¹

Svojim motivima izloženi crteži uistinu jesu čvrsto vezani uz umjetnikovo kiparsko stvaralaštvo - riječ je o prikazima figura, često aktova, u mirovanju ili pokretu: okretanju, podizanju, hodanju, zagrljaju. Širenje i promjene tema skulptorskih radova lako se prate i kroz crteže. Od početaka, pa i u samim naslovima, u crtežima je jasna tematska i oblikovna povezanost s trenutnim kiparskim preokupacijama. Tako rani crteži, iz vremena djelovanja s bečkom Secesijom, donose danteovske teme, portrete i aktove koji svjedoče o poznavanju Klimta i Rodina, dok će kasniji radovi linearnom stilizacijom biti bliži

¹ U ožujku 2004. otvorena je izložba naslovljena *Ilustracija i interpretacija: rani radovi Ivana Meštrovića inspirirani Danteovim Paklom*, autorice Ljiljane Čerine.

art-decou, a crteži nastali tridesetih godina i kasnije obilježeni su volumenima naglašenih obrisa. Ovakav razvojni put lako se povezuje s promjenama u Meštrovićevoj skulpturi. Brojni crteži i direktno su povezani sa skulpturama - kao što su studije za spomenik Kranjčeviću, za *Udovice*, za reljef *Doma-gojevih strijelaca*, nekoliko studija sakralnih tema nastalih u drugom desetljeću 20. stoljeća u Rimu, Ženevi i Londonu, vezanih uz *Raspelo* u Crkvinama, studije za *Grgura Ninskog* i za dekoraciju kupole u Crkvi Presvetog Otkupitelja u Otavicama. Motiv andela, čest u skulpturi drugog desetljeća, javlja se i na crtežima u nizu studija izrazito stiliziranog i profinjelog linearizma.

Jasno je da se autorovi crteži razvijaju i mijenjaju kao i njegov kiparski izričaj. Ali upravo samostalno izlaganje crteža, kao na ovoj izložbi, ukazuje na njihovu vlastitu vrijednost, bez oslanjanja na skulpturu, čak kad su i povezani s nekim kiparskim ostvarenjem. Tako je, primjerice, i u nizu crteža koji predstavljaju studije za skulpturu *Kontemplacije* - na nekima su aktovi prikazani sumarno, i samo sigurna krivulja silhуетe stvara figuru, slobodne šare olovkom dočaravaju sjene, lice čini jedan potez, koji spaja nos i liniju obrva ili samo stvara sjenu. Nedovršenost izraza na ovim crtežima pokazuje oslobođenost od deskripcije, kakve u skulpturama nema, a nema niti takve težnje. Iz istog vremena potječe i niz crteža za litografsku mapu, koju je umjetnik izložio zajedno sa skulpturama na Proljetnom salonu 1923. Nekoliko crteža na izložbi referira se na listove iz mape. U toj skupini crteža najveća je bliskost i sličnost sa skulpturama, uočljiva i u pojavi autoportretnih crta na *Čovjeku koji piše*, studiji za naslovni list mape.

Sinteza vrijednosti dokumenta i slobode umjetničkog izraza vjerojatno je najbolji put za gledanje crteža. Zadržavajući u svijesti poznata saznanja o autoru, možemo pogledati u njegovo intimnije i neformalnije lice. Možda preko dvodimenzionalnog medija dozovemo u sjećanje i drukčijeg Meštrovića - kipara, pomažući se crtežima da iskoračimo iz sjena koje bacaju neka autorova naglašeno monu-

mentalna djela. U vezi s tim nije nevažno istaknuti kako izložba dolazi iz Splita, a mnogi crteži sakralne tematike i podsjećaju na neke vrsnije reljefe u Kašteletu. Očito je da Split (p)ostaje grad koji živi s Meštrovićem i mjesto gdje je prisutan senzibilitet za raznorodne aspekte umjetnikova djela. U konačnici, pitanje treba li zanemariti činjenicu da je sam

Ivan Meštrović, *Andeo I*, 1916.g.

umjetnik zanemarivao svoje crteže, možda i nije pravo pitanje koje postavlja ova nevelika, ali sadržajna izložba. Intrigantnije je treba li uključiti Meštrovićeve crteže u neke buduće preglede i sinteze hrvatskog crteža 20. stoljeća, no to će se odrediti daljnjim znanstvenim istraživanjima. Doprinos im svakako predstavlja i katalog izložbe, koji u stručnom tekstu nudi precizna objašnjenja pojedinih kataloških jedinica, popraćena bilješkama i iscrpnom bibliografijom.

Izloženi crteži na neposredan i nov način iskazuju i vrednuju raznovrsnost u opusu Ivana Meštrovića.